

מראי מקומות - יומא

י"ט:

שהקשה, מדוע צריך פסוק לאסור דברים בטלים, הלא אפשר ללמוד זאת מהכתוב (יהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה'. ותיירץ, שאפילו במקום שיש לו פטור מתלמוד תורה, כמו שלומד לפרנסה וכדו', אינו מותר להתפרנס על ידי דברים בטלים, לפי שמדברים בטלים לא יבא לידי יראת שמים בשום פנים.

ז. השח שיחת חולין עובר בעשה

כתב המהר"צ חיות שמה שאמרו בדברים אלו עובר בעשה ולא תעשה, אינו אלא אסמכתא בעלמא, וכמו הנהנה מצרי עין וכדו', וציין לדברי החות יאיר (קל"ט).

ח. השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר

ודברת בסם ולא בדברים אחרים

כתב האור שמח (הל' ת"ת), שרבה שדרש כן סובר שקריאת שמע דרבנן, ולכן העמיד הפסוק של 'ודברת בסם' בדברי תורה, אבל להלכה שהפסוק מדבר בקריאת שמע, אין שייך זה לדרוש בסם ולא בדברים אחרים. ולכאורה משמע שפירש שהיא דרשה גמורה, ולא כהמהר"צ חיות הנ"ל, לפי שאם אין זה אלא אסמכתא, לכאורה אין נפקא מינה האם הפסוק מדבר על דברי תורה או על קריאת שמע. ויש להעיר על האור שמח, כיצד יפרש את דברי הברייתא המובאת לעיל שדרשו מ'בס' ולא בתפילה הרי שפירשו על קריאת שמע, כמבואר בתוספות וכן משמע מרש"י, והוסיפה לדרוש בסם יש לך רשות לדבר וכו', הרי שמדובר על דברי תורה, וצ"ע.

ז. מכין לפניו באצבע צרדא

כתב התרומות הדשן (ס"ב) שמכאן יש להוכיח שאין איסור להכות באצבע ביום טוב ואין בזה משום כלי שיהי, ואין לומר שיש בזה איסור אלא שבמקדש מותר משום שאין שבות במקדש, לפי שאם כן היה לגמרא לסיים שזהו טעם דין זה. אבל הרמב"ם (שבת, כ"ג, ד') פסק לאסור כדרך המשוררים, וכתב הכסף משנה שבסוגייתנו ההיתר הוא משום שאין שבות במקדש. ובשו"ע (או"ח, של"ט, א) פסק כהרמב"ם, וכתב המגן אברהם (של"ט, ב'), שממשנתנו לא קשה, לפי שלא היה זה כדרך המשוררים, אלא רק כדי להקיצו.

י. באצבע צרדא

פירש רש"י, דהיינו אצבע הסמוכה לאגודל. אבל הריטב"א הביא בשם ר"ת שהיא האצבע הארוכה שהיא כנגד האגודל, ובו נשמע הקול ביותר.

יא. לא ננבל ולא בכנור

פירש המהרש"א, שאף שכלי נגינה אלו מעירים ומפיגים השינה יותר, מכל מקום לא עשו כן, אלא רק בפה.

יב. אמריתו אמאי לא אתי משיח

כתב המהרש"א, שמשמע שהיו שחשבו באותו הדור שראוי שיבא משיח. והקשה, מנין להם לחשוב כן. וביאר, שכיון שהיה זה יום הכיפורים, ויום הכיפורים מכפר, נמצא שכל ישראל היו בלא חטא, ולזה הוקשה להם מדוע אין משיח בא בצאת יום הכיפורים. והשיב להם שכיון שחטאו ביום הכיפורים עצמו, אין להם כפרה על זה, לפי שאין יום הכיפורים מכפר בלא תשובה.

א. והם פורשין ובוכין דאמר רבי יהושע בן

לוי כל החושד בכשרים לוקה בגופו

כתב התפארת ישראל (יכין ל'), שאף שהיו מוכרחין לעשות כן, היו בוכים לכבודו, שיראה שנדמה להם שחשדוהו בחנם.

ב. ויש אומרים ביציאתו ניגף

כתב הבן יהודע, שאין כאן מחלוקת מה אירע באותו מעשה, אלא שהיש אומרים מוסיפים שבאמת ניגף מיד כשיצא מבית קדש הקדשים, אלא שלא מת מיד, אלא לאחר שיצא מת מיתה משונה, ובעת שנגפו במכה זו חבטו על פניו, והתעלף מכח החבטה, והכהנים באו מקול החבטה, וראו אותו ניגף במכה בין כתיפיו, אבל באמת לא מת מיד, אלא נתעלף לפי שעה, וקם על רגליו, והלך לביתו, ושמח שמחה גדולה, ורק כשהלך לביתו, הוכבד עליו החולי, ונפל למשכב, עיין שם.

ג. רגל עגל

הריטב"א הביא קושיית הירושלמי, כיצד נכנס עמו מלאך, והלא כתוב (ויקרא טז, יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד' וגו', ודורשים אפילו אותם שנאמר עליהם שיש בהם דמות אדם, דהיינו מלאכים. ותיירצו, שכאן לא נעשית הקטרת כמצותה לך לא היה איסור זה. אבל המהרש"א כתב, שהגמרא דדקה לומר שרק ביציאתו מבית קדשי הקדשים ניגף, לפי שכל האיסור לבא אל הקודש הוא רק בזמן שהוא בקדש הקדשים, אבל כיון שיצא, יכול אדם ומלאך להיות שם.

ד. הא בפרק ראשון הא בפרק שני

הריטב"א הביא בזה מחלוקת ראשונים, יש אומרים שהאיסור לרמז בפרק ראשון הוא רק בשיטת רב, הסובר שכל פרק ראשון צריך כוונה, אבל להלכה שהיא כרבא, שרק פסוק ראשון צריך כוונה, גם האיסור לרמז הוא רק בפסוק ראשון. ויש אומרים, שגם רבא מודה שכל הפרק אסור בקריצה וברמיזה, כדי שלא יראה עליו כארעי.

ה. בסם ולא בתפלה

פירש רש"י, שבקריאת שמע יש להשמיע מה שאתה מוציא בפיך, מה שאין כן בתפלה, שצריכה להיות בלחש. והתוספות פירשו ש'בס' היינו בקריאת שמע, שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, אבל בתפלה, אפילו מלך שואל בשלומו לא יפסיק.

והריטב"א פירש, שהכוונה לענין מה שאמרו בשבת (א), שחברים העוסקים בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה. עוד פירש, דהיינו שלא יאריך בתפלה יותר מדאי שייטל הרבה מתורתו, שלא להניח חיי עולם ולעסוק בחיי שעה.

ו. בסם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים

בספר תולדות אדם הובא מהגר"ח מוולאזין בשם אחיו ר' זלמן, שנסתפק באיסור זה של דברי חולין, האם הוא איסור עצמי, לדבר דברי חולין, או שרק במקום שיכול לדבר דברי תורה ודיבר דברים בטלים עובר על איסור, אבל במקום שאי אפשר לדבר דברי תורה, אין איסור לדבר דברים בטלים, והסיק להקל. אבל בחידושי הגרי"ז (סוטה מט) הביא מהגר"ד בשם רבי ברוך בעה,